

Kapitulu druhou, *Beroun od počátků města do roku 1526*, zpracoval dlouholetý ředitel berounského archivu Miloš Garkisch. Pokusil se nastínit dějiny města od jeho založení až do období, které předcházelo bitvě u Moháče. Pozornost věnoval vedle politických dějin také berounské městské správě, opevnění, pečeti a znaku, rozvoji řemesel i obchodu a v neposlední řadě církevním poměrům. Podobně jako u dalších českých a moravských měst i v případě Berouna se pro období středověku potýkáme s nedostatkem písemných pramenů. Na pevnější půdě se často dostáváme až od počátku 16. století, kdy se v Berouně dochovalo několik městských knih a register. Na jejich základě se autorovi podařilo plasticky vykreslit obraz města za vlády Jagellonců, kdy do popředí vystupují především pestré hospodářské poměry města doložené množstvím zápisů v městských registrech.

Čtenář ocení kromě přiloženého seznamu základních použitých pramenů a literatury také jejich komentovaný přehled, vážící se ke každé kapitole a usnadňující orientaci podle vybraných autorit. V uvedeném soupisu literatury snad můžeme postrádat pouze práci Jaroslava Mezníka *Praha před husitskou revolucí*, v níž se pokusil nastínit vývoj staroměstských elit až do vypuknutí husitských válek – i vzhledem k tomu, že se roku 1325 stal držitelem berounské rychty Menhart Rokycanský, který pocházel z přední pražské staroměstské rodiny. Na závěr snad lze ještě upozornit na drobnou nepřesnost. V městských radách skutečně v naprosté většině případů zasedali pouze významní a bohatí měšťané, z nichž někteří bývají počítáni mezi příslušníky patriciátu. Ne všichni členové městské rady však museli k této vrstvě městského obyvatelstva náležet a především je velice diskutabilní označovat berounské městské elity v období středověku jako patriciát. Samotná debata ohledně náplně a definice termínu patriciát ještě nebyla ukončena, ale již nyní je jasné, že jeho užití lze vztáhnout pouze na několik předních královských měst v Čechách a na Moravě, mezi která patří především Staré Město pražské, Kutná Hora a Brno.

MARTIN MUSÍLEK

Východní Morava v 10. až 14. století, vyd. Luděk GALUŠKA – Pavel KOUŘIL – Jiří MITÁČEK, Moravské zemské muzeum a Archeologický ústav AV ČR, Brno 2008

329 s., ISBN 978-80-7028-319-6

S oblastí východní Moravy se v odborné literatuře setkáváme hlavně v souvislosti s významnými velkomoravskými centry a kulturou Velké Moravy vůbec. Anotovaná kolektivní publikace se zaměřuje na období historiograficky méně frekventované, tedy od zániku Velkomoravské říše až po dobu Lucemburků. Velká část textů se samozřejmě různými způsoby dotýká osudů někdejších velkomoravských středisek a jejich nástupců, zejména Uherského Hradiště. Celý jeden blok je zaměřen na města a městečka východní Moravy i obecně na problematiku městských založení, další část se věnuje osídlení, vzniku hradů a otázce česko-uherských hranic, jak z moravské, tak i ze slovenské strany. Z těchto víceméně homogenních částí pak vystupují speciálnější studie, například o velehradských cisterciáckých pečetích nebo numismatických nálezech na jihovýchodní Moravě.

Úvodní text Zdeňka Měřinského přináší základní přehled dějin regionu s důrazem na období po rozpadu Velké Moravy, přemyslovských snah o moravské území a změn 12.–13. století, přičemž upozorňuje na doposud málo využitou možnost studia některých témat (dvorce, tribunové kostely). David Kalhous si klade otázku po postavení Sirmia v církevních strukturách pozdní antiky, aby mohl lépe objasnit intitulace a postavení arcibiskupa Metoděje. Interpretaci archeologického výzkumu kostela číslo 8 v Mikulčicích se věnuje Pavel Kouřil. Pozoruhodně velké procento nedospělých jedinců pohřbených kolem této jednoduché svatyně vysvětluje existencí rodinného pohřebiště (asi 4 rodiny s dětmi) zřejmě méně movitého donátora kostela. Východiskem pro další výzkum je příspěvek autorů Marka Hladíka, Lubomíra Poláčka a Jaroslava Škojce, kteří porovnávají rozdílné sídelní podmínky a celkové osídlení nivy v různých obdobích. Plastický obraz vývoje povelkomoravského Starého Města k „villa forensis“ velehradského kláštera podává Luděk Galuška. S reakcí na článek téhož autora, i když z jiné publikace (sborník *Od knížat ke králům*, s. 50–62), se k tématu Veligradu vrací Martin Wihoda. Inspiruje se otázkou vyslovenou již M. Pojslem, je-li velehradská tradice opravdu

odkazem na období Velké Moravy, nebo spíše „objevem“ biskupa Bruna ze Schauenburka. Wihoda se staví proti kontinuitě této tradice a nabízí argumenty pro podporu myšlenky, že cyrilometodějská tradice byla objevena a využita až pro snahy Přemysla Otakara II. o založení arcibiskupství. Příspěvky Miroslava Svobody o pečeti velehradských cisterciáků a Jana Šmerdy o mincích provází bohatá barevná dokumentace zkoumaného materiálu; k článku o pečeti je připojen podrobný katalog.

Následující blok *Na moravsko-uherské hranici* přináší texty k problematice hraničních oblastí a hranic, jak zemských (Jiří Mitáček), tak regionálních (Dalibor Janiš). Mitáček upozorňuje na omyly tradované v literatuře ohledně Kosmovy zmínky o bitvě roku 1116 „in campo Lucsko“. Nejedná se o pole, ale celý pohraniční prostor, který autor navíc ztotožňuje s „provincií Váh“ známé z listiny Jindřicha IV. potvrzující hranice pražského biskupství v roce 1086. Tematicky pak navazují studie o zajišťování hranice a kolonizaci pohraničí, především šlechtickými rody (Libor Jan), a o vývoji opevněných sídel a zakládání hradů (Miroslav Plaček; Jiří Kohoutek); Jan v závěru svého textu vysvětluje šlechtické zástavy důležitých hraničních opěrných bodů (Břeclav, Strážnice, atd.) „*uvědomělým využíváním jiných mechanismů, než je přímá panovnická správa*“, nikoliv privatizací státu.

Vývoji tržních míst a počátkům měst je věnován blok *Města a městečka*. Pozornost je soustředěna především na Uherské Hradiště, zkoumané jak z hlediska čistě písemných (Jiří Čoupek), tak archeologických pramenů (Rudolf Procházka; Dana Menoušková). Nicméně dalšími východomoravskými městy i trhovými místy a jejich prostorovým vývojem se zabývá Emil Kordiovský. Tematicky obecnější záběr má příspěvek autorů Roberta Antonína, Tomáše Borovského a Demetera Malatáka, který východomoravská města představuje jako místa setkávání panovníků, důležitých jednání, a tím samozřejmě i jako místa prezentace, kde se uplatňovaly nákladné rituály. Jako model pro vykreslení průběhu ceremonií a všeho, co s pohybem panovníků souviselo, posloužilo autorům především město Hodonín.

Poslední blok *Slovensko a východní Morava* nabízí pohled na druhou stranu hranice. Opět se dotýká především problematiky osídlení, jednak na katastru obce Kopčan, známé svým nedávno „objevným“ velkomoravským kostelem sv. Margity Antiochijské (Peter Baxa – Karol Prášek – Renata Glaser-Opitzová), ale také v ob-

lasti Záhoří (Martin Hoferka) nebo více na sever v okolí Púchova a Povážské Bystrice na příkladu osady v Beluši (Ivona Vlkolinská). Krátký přehled o vývoji slovenského území ve vztahu k Moravě podává především na základě archeologických pramenů Alexander T. Ruttkay. Podle výsledků získaných výzkumy pohřebišť nastiňuje mimo jiné obraz osídlení jednotlivými etnickými skupinami v konkrétních obdobích, dále se pak zabývá různými druhy středověkých hranic, jejich názvy i způsobem jejich vyznačování.

Většinu textů provází množství barevných obrazových příloh a každý z příspěvků je opatřen anglickým abstraktem na začátku a německým shrnutím na konci.

PAVLÍNA MAŠKOVÁ

Miroslav KOVÁŘ – Radek BLÁHA – Dušan FOLTÝN – Jiří SIGL, *Svědkové zaniklých staveb. Katalog gotických architektonických prvků ze sbírek Muzea východních Čech v Hradci Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Hradec Králové 2008*

58 s., ISBN 978-80-85031-79-9

Kolektiv autorů pod vedením Miroslava Kováře zaměřil pozornost na soubor hmotných dokladů sakrální architektury dnes již neexistujících kostelů a klášterů, které se nacházely v areálu královského města Hradce Králové. Dochované kamenné architektonické prvky jsou dnes uloženy v lapidáriu Muzea východních Čech v Hradci Králové. Hlavním cílem předkládané publikace bylo zpřístupnit širší veřejnosti pohled na charakter těchto architektonických fragmentů bez aspirací na široké srovnávací studium artefaktů či podrobnou analýzu problematiky spojené se studiem hradecké městské středověké architektury. I přes to katalog přináší také vhled do základních okruhů otázek spojených s historickým vývojem Hradce Králové.

V prvních kapitolách Radek Bláha a Jiří Sigl podali nástin dějin města i jeho sakrálních staveb a stručně shrnutí vývoje bádání nad předměstskými kostely a kláštery. Shromáždili rovněž přehled základních pramenů, které lze použít pro studium zaniklých církevních staveb v prostoru hradeckého předměstí. Dušan Foltýn následně obrátil svoji pozornost na kláštery ve vrcholně středověkém městě a na jejich stavební podobu